

Iz komunistične Slovenije. [15. septembra 1920, št. 31.] *Guštanj-Ravne, Koroško.* Delav. izobraževalna organizacija »Svoboda« v Guštanju priredi dne 19. IX. t. 1. ob 3. uri pop. v takozvani »Ruski baraki« poleg fabrike gledališko predstavo. Na sporedu je I. »Kovačev študent«, spevoigra v treh dejanjih, spremljana z društvenim orkestrom. II. »Če sta dva...«, burka v enem dejanju. Po predstavi se vrši prosta zabava z razkošnim vzporedom v gostilni pri »pošti«. To je prva samostojna prireditve guštanjskega proletarijata, organiziranega v »Svobodi«, strogo kulturnega značaja. Čisti dobiček je namenjen za ustanovitev javne »Delavske knjižnice«, ki se bo otvorila še to jesen v okrilju »Svobode«. Proletariat, udeležite se svoje prireditve! *Odbor.*

Dopisi. [2. oktobra 1920, št. 36.] *Guštanj.* Dne 19. t. m. se je vršil takoj po zborovanju kovinarjev v gostilni pri »pošti« tudi ustanovni občni zbor krajevne politične organizacije Komunistične Stranke Jugoslavije. Na dnevnem redu je bilo poročilo o strankinem svetu dne 5. septembra v Ljubljani. Poročilo s. Kuharja so vzeli navzoči z odobrenjem na znanje. Nato se je izvolil sledeči odbor: Tresk Ivan, predsednik, Kraiger Henrik, blagajnik, Kuhar Lovro, tajnik, Metarnig Anton, Šmidhofer Alojz, Gradišnik Jakob in Gradišnik Matija odborniki. Sklenilo se je, da se bo posebno pozorno začelo delovati med kmetskim proletarijatom po okolici, za katerega se danes ne briga nihče. Dalje se je naglašalo, da naj se osnuje po dovršenem plebiscitu tukaj strankino okrožno tajništvo za Koroško. Naša krajevna politična organizacija se je šele porodila, a ima že odbor, medtem ko social-demokratska že več let obstoji, a še nima nobenega odbora. Seve, »sodruzi« social-demokrati plavajo rajši skupaj z drugimi buržujskimi strankami v nacionalističnih vodah.

Dopisi. [7. decembra 1920, št. 55.] *Iz mežiške doline.* Volitve [poslancev za Ustavotvorno skupščino dne 28. novembra] so končane. Mežiška dolina je manifestirala z absolutno večino za socialdemokrate. Dobila je 1130 glasov, SLS 800, komunisti 120 glasov, druge stranke še manj. Rudarski revirji v Črni in Mežici so se izjavili kompaktno za soc. dem. Komunisti smo dobili v Guštanju 18 glasov, v sosednjem Tolstem vrhu 15 glasov, v sos. Prevaljah 11 gl., v Črni 13, v Mežici 4 in Dravogradu 58 glasov, kjer imamo večino. Ko bi ne bilo naše organizacije v Guštanju, bi ne dobila naša stranka nobenega glasu, kljub toliki industriji. Naša org. šteje 60 članov, torej kot postojanka v popolnoma sovražnem morju le ni odpovedala. Da nismo dobili več glasov, je krivo mnogo dejstev. *Soc. dem. so agitirali tik pred volitvami, da komunistična lista ni sprejeta in da komunisti ne bodo smeli voliti.* Drugič so cel okraj poplavalili z letaki in plakati, medtem ko mi nismo dobili ničesar od nobene strani kljub temu, da smo pisali in moledovali. Zadnjo noč od 27. na 28. novembra je prišel kurir iz Maribora ter prinesel letake, ko je bilo za uspešno agitacijo že prekasno in ko so nasprotniki plakativali zadnjo bajto po hribih. Tretje dejstvo je, da *veliko naših somišljenikov ni imelo volilne pravice*, ker se jih je neupravičeno izbrisalo *zadnji moment iz imenika.* Tako v Guštanju samem jih je naš predstavnik naštel 15. Podobno je bilo tudi po drugih občinah. Veliko je bilo tudi krivo to, da je občina Kotlje volila v oddaljenem Guštanju, zaradi tega jih sploh veliko ni šlo volit. Iz občine Kotleje jih je prišlo le 50 %, iz Tolstega vrha tudi 50 %. Ko bi ne bila tako oddaljena volišča, bi jih dobili gotovo več. Sploh je bila udeležba v Mežiški dolini slaba. Indiferentnost! Sedaj, ko ste na Kranjskem tako sijajno zmagali, bo treba prijeti pri nas. Sedaj, ko je tukajšnji proletarijat izvedel polom socialdemokracije na Kranjskem in v Hrvatski, je masa frapirana. Čutijo, da so izolirani. Sedaj vsaj vidijo, da komunistem ni fraza!

[Prežihov Voranc]

ZANIMIVE BESEDE

Slovensko *BLAVOR*, *MLAVOR*, *BABOR* »magična kača«. Lanski TT je v rubriki potovanj po Sloveniji poleg različnih drugih etnografskih drobcev spravil v evidenco tudi doslej neregistrirano besedo *blavor* »magična kača z diamantno krono na glavi«. Iz slovenske Istre poznamo že sto let z istim pomenom *babor*, med gradivom za LAS pa je na Krasu ugotovljeno tudi *mlavor* »magična kača večja kot modras« (Kobja glava). Verjetno je v zvezi s temi besedami tudi ime kačjega kralja *Babilon*, ki ga vsi poznajo iz Milčinskega Pravlje in je verjetno ljudsko etimološko naslonjeno na znano biblijsko krajevno ime s približno podobno fonetično zaporednostjo. Enako je skoraj gotovo tudi *riba Faronika* iz narodne pesmi na biblijski *faraon* naslonjena neznana starejša beseda ali ime.

Besede *blavor*, *mlavor*, *babor* pričajo že s svojim pomenom, da so avtohtone v slovenščini in ne morejo biti izposojene iz srbohrvaškega *blavor*, *mlavor*, *mulavar* »Art Schlange, Ophisaurus apus, Panzerschleiche«. To primerjajo z albanskim *boŕe* »kača«, *bullar* »vrsta vodne kače« in z romunskim *baláur* »zmaj, pošast«. Ker je tudi dialektično antično grško izpričano *móluros* »vrsta kače« poleg krajevnega imena *Bóluros*, sodijo na splošno, da je ta samo balkanska beseda relikv iz ilirskega **bolauro*, **molauro* (Skok, ZRPh XLIX 512, M. Durante, *Ricerche lingv.* I 270). K. Oštrj je v *Beiträge zur alar. Sprwiss.* 68 in v *Razpravah DHV* I 298 šel še dalje. Primerjal je te balkanske besede z alpsko latinskim *ablinda* »vrsta kuščarja« in sklepal, da je osnova predindoevropska.

Enako razmerje *b : m* imamo tudi v slovensko etimološko temnem *brámor*, *mrámor* »Gryllotalpa vulgaris, der Spath, der Knoten am Knie, Scropheln itd.«, kar kaže tudi na neke magične zveze v stari ljudski medicini.

Slov. dial. ČEMELA »apis mellifica«. Na skrajnem vzhodu in zahodu Slovenije imamo poleg današnje knjižne oblike *čebela* in dial. *čbela*, *žbela*, *bčela*, *bačela*, *bušela*, *čela*, *pšela* itd. tudi *čemēla* (Goriška Brda), *čmela* (vzh. Štajerska). Že pri Dalmatinu najdemo *čmela*; drugod so znane vsaj izvedenke, tako n. pr. *šmenák* »čebelnjak« (Banjščica) ali *čmēlec* »roj« (nelokalizirano).

Malo je verjetno, da bi se te oblike v slovenščini razvile samo sporadično, morda po besednem križanju s *čemer* »strup« ali *čmrlj* »bombus terrestris«, čeprav pomeni v Kobaridu *bušela* oboje »apis« in »bombus«. Že sam areal besede bi pričal za arhaizem. Pri razlagah slovanskih izrazov za čebelo je ostala *čemela* neopazena. Večina etimologov je izvajala *čebela* po metatezi iz *bečela*, saj kažejo vsi refleksi v današnjih slovanskih jezikih na staro *bučela* z *jerom* ali *jorom*, kar je oboje že v najstarejših cerkvenoslovanskih tekstih. Mislijo največkrat na osnovo **biko-*, kot je v keltskem *bech* »čebela« ali s prevojem v latinskem *fūcus* »trot«. Toda že litavsko *bitis* in staro visoko nemško *bia* »čebela« povzročata težave; nekateri (glej literaturo pri Berneker, SEW I 116 in Vasmer, REW II 471) suponirajo *bučati*, drugi poskusi razlage pridejo vsaj za mladogramatike komaj v poštev.

Slovensko **čmēl* »bombus« se javlja deloma z vrinjenim *-r-*, slovensko *čmrlj*, *črmelj* poleg *čmēlj*, *šmelj*, enako češko *čmrláin* in poljsko *strzmiel*. To spravljajo v zvezo z litavskim *kamāne* »čmrlj«, *kamīne* »poljska čebela«, lotiško *kamīne*, staro prusko *camus* »čmrlj« in nemško *Hummel*. Nedavno umrli poljski etnograf Moszyński je s temi baltskimi besedami duhovito vezal tudi slovensko rastlinsko ime *komonica*, zahodno in vzhodno slovansko »Melilotus« (na Balkanu »Artemisia«), kar je seveda mnogo bolj spremenljivo kakor Miklošičeva razlaga iz *komonь* »konj« (glej *Jezyk poljski XXXV* 295).

Že Miklošič je v EW 419 pri *čmrlj* opozarjal na finsko *kimalainen* »čebela«, *čmrlj* »poleg *kimara* »med« itd. Kasnejši avtorji so energično zavračali možnost sorodstva med temi besedami. Šele Machek je v svojem češkem etimološkem slovarju opustil skoro brezupni boj z glasoslovnimi težavami in proglasil vse te besede za paleoevropske, kot je toliko drugih besedi v zvezi s čebelo v indoevropskih jezikih. Ne da bi poznal slovensko *čemela*, rekonstruira izhodno slovansko obliko **čbmelá*, po zamenjavi labialov *m/b* nato **čbčela* in iz tega po metatezi splošno slovansko **bččela*. To naj bi bil samo femininum k *čbmelj*. Razlaga je drzna, vendar vredna upoštevanja. Slovenščina pa je tako znana po številnih izrednih arhaizmih v svojem izraznem fondu.

Slovensko *KLEG* »klej«. Gustmann (*Deutsch-wind. Wb.* 1789) navaja s pomenom »Schiffpech« slovensko *kleg* (m.), *klegje*, kar je kasneje sprejel tudi Jarnik, *Versuch* 235 z dodatnim pomenom »Bergharz«. Čeprav tega apelativa kasneje več ne srečamo v slovenskih slovarjih, je gotovo domač, ker je izpričan tudi v rastlinskih imenih. Pleteršnik pozna *klêg* (m.) poleg *klêj* (m.) in *klêja* (f.) »*Lychnis viscaria*, die Pechnelke«; iz kasnejše botanične literature bi pritegnili še *klegje* »*Lychnis visc.*« in *klegjek* »*Carex flava*«.

Poleg splošnoslovanskega *klej* najdemo oblike z *-g-* samo v češkem *klíh* »klej«, *klížiti* »lepiti«, *klížka*, *překlížka* »Sperrplatte«. Beseda je izpričana kasno, prvič šele pri Pohlinovem sodniku Rosi, zato sodijo češki etimologi, da je to mlada, samo češka inovacija, ki se je razvila preko adj. **kliovatý* z vrinjenim hiatovim *-g-* v *kli-hovatý* in iz tega *klíh* z novimi izvedenkami (Machek, EŠČ 202). Staročeško je izpričano samo *klí* (m.), gen. *klé* »drevesna smola, bitumen«. Slovenske paralele pričajo, da je dvojnost že praslovanska.

Etimologija te besedne družine, kamor spadajo poleg splošnoslovanskega *klej* tudi slovaško *glej*, *gluj*, *glia*, *glie*, rusko in poljsko dial. *glej*, ukrajinsko *hlej* »ilovica«, še ni dokončno pojasnjena. Zaradi slovenskega *kejšè* (n.) »mizarški klej« in *kelíti* »lepiti« so mislili od Miklošiča dalje, da je med *-k-* in *-l-* izpadel polglasnik in so slovanske oblike primerjali z grškim *kōlla* »lepilo«. Vendar imamo v slovenskih narečjih dovolj primerov sekundarne vokalizacije glasoslovnih skupin *k + likvida*, tipa *Kerim*, *Kumet*. Malo je verjetno, da bi bile slovanske besede izposojene iz nem. *Klei* »ilovica, lepilo«; najbolj sprejemljiva se zdi Machkova domneva, da je treba izhajati iz osnove **glēi-* kakor pri *glina*, *gliva*, ki s številnimi formanti v posameznih jezikih omogoča rekonstrukcijo različnih slovanskih oblik.

F. Bezlaj

SLOVENŠČINA NA EKONOMSKIH SREDNJIH ŠOLAH

Učni načrt za pouk slovenščine na ekonomskih srednjih šolah se bistveno ne razlikuje od gimnazijskega. Manj je historične gramatike, zaradi majhnega števila ur pa se predavatelji tudi ne utegnejo zadrževati pri nadrobnostih iz literarne zgodovine, kar pa za literarno vzgojo ni posebnega pomena.

Dejanski položaj slovenščine na ekonomskih srednjih šolah naj prikažejo naslednje ugotovitve. Dijaki, ki se vpisujejo na ESS, so z osemletko zaključili splošno izobraževanje, tako vsaj mislijo, in žele pridobiti predvsem strokovno znanje, kot ga potrebuje srednji gospodarski kader. Njihova glavna pozornost je zato posvečena strokovnim predmetom. Razmerje med splošno izobraževalnimi in strokovnimi predmeti, če ne upoštevamo strojepisja, predvojaške in telesne vzgoje, je 6 : 8 (to je slovenščina, tuji jezik, zgodovina, gospodarski zemljepis, matematika, stenografija : gospodarsko računstvo, politična ekonomija, pravo, blagoznanstvo, gospodarsko poslovanje, knjigovodstvo, korespondenca in statistika). Razmerje v številu ur pa je v I. letniku 19 : 10, v II. letniku 16 : 12, v III. letniku 13 : 16 in v IV. letniku 10 : 19. Med šolo se torej spreminja v korist strokovnih predmetov, in to toliko bolj, kolikor so delno strokovni predmeti tudi tuji jezik, gospodarski zemljepis in stenografija. Ali to razmerje vpliva na odnos dijakov do slovenskega jezika in na znanje materinščine?

1. Dijaki prvih letnikov — čeprav doslej niso prinašali najboljših zaključnih spričeval iz osemletk — se pismeno in ustno izražajo veliko bolje in bolj sproščeno kakor dijaki višjih razredov z maturanti vred. Mislim, da tiči vzrok prav v razmerju med splošno izobraževalnimi in strokovnimi predmeti, v naravi strokovnih predmetov in ne nazadnje v predavateljih. Dijak prodira iz leta v leto globlje v strokovno snov; strokovni predmeti so zvečine narativni, tako vsako uro posluša in tudi sam govori o stroki, ki zanjo zadostuje omejen besedni zaklad in ne zahteva lepega, temveč predvsem razumljivo izražanje. To slabo vpliva na dijakovo jezikovno znanje.

2. Učne metode obeh skupin predmetov se razlikujejo: snov gospodarskih predmetov je taka, da jo dijaki sprejemajo bolj ali manj mehanično, matematik in slavist pa zato obupavata, ker dijaki »ne znajo misliti«. Brez odpora se ti nauči pet ali tudi več strani iz literarnozgodovinskih skript, največjo težavo pa mu povzroča analiza literarnega dela, pa naj bo pesem, drama ali roman. Tu izvira tudi resnica, da dijaki slabo sestavljajo spise, da ne znajo delati izvlečkov in jim je tuje posploševanje.

3. Zanimanje za kulturo in estetski občutek pri teh v prakso usmerjenih dijakih sta res majhna, tako da jim je včasih silno težko razložiti, zakaj je Shakespeare velik, v čem je Levstikov pomen in kako je treba občutiti impresionistično pesem.

Vrednost slavistovega prizadevanja na šoli seveda zmanjšuje *pomanjkanje učbenikov*. Že nekaj let nam je za našo stopnjo dosegljivo samo Slovensko berilo VIII, ker ga pa razen v II. polletju IV. letnika ne moremo vskladiti z učnim načrtom, ga le poredkoma jemljemo v roke. Dijaki spoznavajo literarna dela večinoma le slušno iz profesorjevega ali součenčevega branja, katerega vtis seveda ni dovolj močan. Ponavljanje in učenje doma pa se zreducira na guljenje v literarnozgodovinskih skriptih ali celo samo zvezkih. Slovnica je sicer na razpolago, a brez jezikovnih vaj opravlja le del svoje naloge.

Posebno vprašanje ESS je še *korespondenca*. V jezikovnem pogledu bi spadala v slavistov predmetnik, zaradi strokovne vsebine pa jo poučujejo ekonomisti. Pred vojno so jo sicer poučevali slavisti, vendar ekonomisti menijo, da danes spričo dinamike našega ekonomskega življenja to skoraj ne bi bilo mogoče. Direktni vpliv slavista se omejuje na pregledovanje gradiva, ki ga uporabljajo pri predmetu. Tuji jezik je vprašanje rešil čisto mehanično: dijaki se uče le »korespondenčnih fraz«.